

"תורתך שעשועי"

יו"ל ע"י בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - גני הדר פתח תקוה

ראש הכולל - הרב זכריה אינגבר. עורך הגיליון - הרב שמואל אינגבר.

"ויאמר ה' אל משה במדין לך שב מצרים" (שמות ד', י"ט)

הקדמה - לפני שמשה מסכים ללכת למצרים, ה' פונה אליו שלש פעמים : א. בפרק ג', י', הוא מבקש ממנו ללכת אל פרעה : "ועתה לכה ואשלחך אל פרעה". ב. לאחר מכן בפסוק ט"ז הוא מבקש ממנו ללכת ולאסוף את זקני ישראל : "לך ואספת את זקני ישראל". ג. ובפעם השלישית בפרק ד', י"ב, הוא פונה אליו בצורה כללית : "ועתה לך", ומשה מסכים והולך אל יתרו לבקש את רשותו. ומתעוררות כאן מספר שאלות :

שאלה מרכזית א' - אם ה' כבר ביקש ממשה שלש פעמים ללכת למצרים, מדוע כאשר משה נמצא במדין ה' שוב מבקש ממנו בפרק ד', י"ט, בפעם הרביעית : "ויאמר ה' אל משה במדין לך שב מצרים, כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך".

תשובת אבע"ז - "לך שב מצרים" - אין מוקדם ומאוחר בתורה - 'אבן עזרא' מתרץ שאין מוקדם ומאוחר בתורה, ואת האמירה - 'לך שב מצרים' ה' לא אמר לו עכשיו במדין אלא אמר לו זאת בהר סיני. **'רמב"ן'** דוחה ואומר - 'ואין דבר זה נכון', שכאן כתוב במפורש שה' אמר לו זאת במדין : "ויאמר ה' אל משה במדין לך שב מצרים", ואילו בפעמים הקודמות הוא לא אמר לו במדין אלא בהר סיני.

תשובת רמב"ן - "לך שב מצרים" - לך שוב למצרים ואל תחזור למדין - לכן **'רמב"ן'** מסביר אחרת, שלאחר שמשה הסכים ללכת למצרים, ושב ליתרו לבקש רשותו, אמר לו : "אלכה נא ואשובה אל אחי אשר במצרים ואראה העודם חיים", והתכוון לומר ליתרו, שהוא הולך למצרים וישוב למדין, והתכוון ללכת לבדו בלי אשתו ובניו. לכן, למרות שה' כבר אמר לו לעיל ללכת למצרים, ה' חוזר ואומר לו במדין - 'לך שב מצרים', כלומר תשוב למצרים עד שתצא עם כולם, ואל תפחד כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך, והחליט לקחת את אשתו ובניו, כי זה גם נותן בטחון לבני"י שהם עומדים להיגאל, כי אחרת לא היה מביא אותם למקום השעבוד.

שאלת ביניים - "אלכה נא ואשובה" - לאן ישוב למדין או למצרים? - בעקבות דברי **'רמב"ן'** מתעוררת שאלה נוספת לדון בה - מה כוונת משה באומרו - 'ואשובה', האם כוונתו לומר, שלאחר סיום שליחותו במצרים הוא ישוב למדין, או שכוונתו לומר, שהוא רוצה לשוב אל אחיו אשר במצרים בצורה מוחלטת, ולהישאר אתם עד הגאולה? מדברי **'רמב"ן'** משמע, שמשה אמר ליתרו שכוונתו לשוב למדין, ואז ה' אומר לו - 'לך שב מצרים' שלא ישוב למדין, אלא שישוב למצרים עד הגאולה.

רעיון א' - קשה לומר שמשה התכוון במילה - 'ואשובה' שישוב למדין, כי יוצא, שמשה לא הבין את כוונת ה', וחשב שהוא צריך רק למסור את הדברים לפרעה ולזקני ישראל ולשוב למדין, וה' צריך לתקן אותו, ולומר לו שכוונתו היתה שישאר במצרים עם עם ישראל. וגם אין סיבה לומר, שבתחילה ה' באמת התכוון שילך למצרים ויחזור למדין, וכאשר משה היה במדין ה' שינה את תוכניתו.

ועוד, שכבר בפעם הראשונה בפרק ג', י', ה' אומר לו : "ועתה לכה ואשלחך אל פרעה, והוצא את עמי בני ישראל ממצרים", ומשמע, שה' התכוון וכך הבין גם משה שיהיה שם עד צאתם ממצרים. ועוד, שה' עונה לו : "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה", ובמילה - 'תעבדון' וודאי שה' כולל גם את משה עצמו. וכן, אומר ה' למשה : "ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלך" (שם, ג', י"ט), והמילה 'אתכם' כוללת גם את משה, וכך משה יודע שהוא אמור להימצא במצרים בכל התהליך עד היציאה.

ועוד, שמשה אומר בפשטות - 'ואשובה אל אחי אשר במצרים'. ואם כוונתו - 'אלכה נא ואשובה למדין, אז המשפט הבא - 'אל אחי אשר במצרים ואראה העודם חיים', כאילו עומד באוויר, והיה לומר - 'אלכה נא אל אחי אשר במצרים ואראה העודם חיים, ואשובה'.

ועוד, שבפסוק י"ט גם ה' משתמש בשני הפעלים ואומר - 'לך שב מצרים', ובוודאי שכוונתו היא, שמשה ישוב למצרים ולא למדין. ולאחר שני פסוקים ה' משתמש שוב בשני הפעלים - 'בלכתך לשוב מצרימה', וגם כאן הכוונה לשוב למצרים ולא למדין. לכן, לא סביר, שאם הפועל לשוב מופיע שלש פעמים ברציפות, יהיה שוני במשמעות של מילה זו, כאשר משה משתמש בה לבין כאשר ה' משתמש בה.

ועוד, שה' משתמש בתחילת דבריו שלש פעמים בפועל - 'לך', ורק לאחר שמשה פונה ליתרו בפועל לשוב, גם ה' משתמש פעמיים בפועל לשוב, אז נראה שה' מתכוון בפועל לשוב במשמעות שהתכוון לה משה, ואם ה' מתכוון שישוב למצרים, אז גם משה התכוון לכך.

ועוד נראה, שעצם זה שמשה מבקש את רשותו של יתרו, זה מראה, שהתכוון לא לחזור, כי אם מתכוון לחזור, לא נראה שצריך רשות לכך. ואמנם 'רש"י' מביא מהמדרש : "ויואל... נשבע לו שלא יזוז ממדין כי אם ברשותו" (שמות, ב', כ"א), אך לא נראה, שלכל יציאה מתחומי מדין, למרות שכוונתו לחזור, צריך רשות מיתרו. אלא, רק אם רצה לעזוב לגמרי עם אשתו ובניו, צריך לבקש רשות לשם כך.

ונראה שניתן להסתייע בדברי **'מדרש רבה'** (א, לג) : "ויואל משה ר"י אומר שנשבע לו... ולמה השביעו, אמר לו - יודע אני שיעקב אביכם כשנתן לו לבן בנותיו נטלן והלך לו חוץ מדעתו, שמא אם אתן לך את בתי אתה עושה לי כן, מיד נשבע לו, ונתן לו את צפורה". ומפורש במדרש, שיתרו חשש שמשה יעשה לו מעשה יעקב, ויקח את צפורה וילך שלא מדעתו, במטרה שלא לחזור אליו.

לכן, מכל הסיבות הרבות הללו, נראה, שכוונת משה באומרו 'אלכה נא ואשובה אל אחי אשר במצרים' שהוא מתכוון לומר ליתרו שהוא הולך במטרה להישאר עם בני ישראל במצרים עד הגאולה. וכעת נחזור לענות בצורה נוספת על שאלה א'.

תשובה מרכזית א' - רק הציווי במדין הוא הציווי המעשי להליכה - נראה לומר, שהציווי במדין הוא הציווי בפועל, ושלושת הפסוקים הקודמים הם הצעה לשליחות, אך עדיין אינם בגדר הציווי המעשי בפועל. ולהלן נבאר את משמעות שלושת הציוויים הקודמים :

א. "ועתה לכה ואשלחך אל פרעה" - נראה לומר, שבפסוק זה, ה' עדיין לא מצווה עליו ללכת. כי יש להעיר : א. על הצורה - 'לכה' במקום הצורה הרגילה - 'לך'. ב. סדר המילים - 'לכה ואשלחך' לא ברור, כי משמע שמקודם ילך ורק אח"כ ה' ישלח אותו.

והנה, 'אונקלוס' מתרגם - 'איתא ואשלחנך', כלומר, בא ואשלח אותך, ולפי מובנת ההערה השניה, כי אין הכוונה שקודם ילך ואח"כ ישלח אותו. וגם משמע, שבפסוק זה ה' עדיין לא מצווה עליו ללכת אל פרעה, אלא מזמן את משה לבוא כי הוא רוצה לשלוח אותו.

ונראה להוסיף, שהמילה - **'לכה'** היא לא ציווי שילך, אלא מילת זירוז, כמו שהבאנו בפרשת **'וישב'** על דברי האחים - **'לכו ונהרגו'** שזו מילת זירוז, וכמו מובא בספר **'ישעיהו'**: **"לכו ונעלה אל הר ה' (ב', ג'), ואומר שם בעל 'מצודת ציון': "לכו. הוא ענין לשון זרז".**
ב. "לך ואספת את זקני ישראל" - את הפסוק הזה נסביר, שהוא לא הציווי שעכשיו ילך ויאסוף את זקני ישראל. אלא, שכאשר יגיע למצרים, אז שם ילך ויאסוף את זקני ישראל.

ג. "ועתה לך" - את הפסוק הזה נסביר, שהוא מופיע לאחר שמשה אומר לה' שהוא כבד פה, וה' מסביר לו שהוא יהיה עם פיו, ואומר לו - **'ועתה לך'** כלומר, ועכשיו שהסברתי לך למה אינך צריך לדאוג מזה שאתה כבד פה, אז **עכשיו תסכים ללכת**, ואין כאן ציווי ללכת.
לסיכום - רק לאחר שמשה מסכים ללכת והולך ליתרו, לבקש את רשותו ללכת, רק אז מופיע **הציווי המעשי - 'לך שב מצרים'**.

שאלה מרכזית ב' - בשלושת הפעמים הראשונות ה' מבקש ממנו - 'לך', אך בפעם הרביעית במדן הוא מצווה אותו ואומר לו: "לך שב" למצרים, לא רק שילך אלא גם שישב, ויש להבין, האם יש כאן ציווי נוסף, וא"כ מה משמעותו?

פירוט השאלה - בשליחותו של משה למצרים מופיע לפעמים הפועל - **'לך'** כשלעצמו, לפעמים הפועל - **'וישב'** כשלעצמו, ולפעמים שני הפעלים. ולכן נראה, שיש להם משמעויות שונות, ויש לעמוד על משמעותן. ונפרטם להלן לפי סדר הפסוקים:

הפועל 'לך' כשלעצמו - כאשר ה' מתגלה אל משה בסנה ומשתמש רק בפועל - **'לך'**: **"ועתה לכה ואשלחך אל פרעה"**. לאחר מכן מוסיף ושולח אותו אל זקני ישראל, ושוב משתמש רק בפועל - **'לך'**: **"לך ואספת את זקני ישראל"**. ופעם נוספת אומר לו: **"ועתה לך, ואנכי אהיה עם פיד והוריתיך אשר תדבר"** (שם, ד', י"ב).

שני הפעלים - לאחר הסירוב השלישי, ה' כועס על משה, ומשה מסכים בשתיקה, והולך אל חותנו לבקש את רשותו. ומופיע פעמיים גם הפועל - **'וילך'** וגם הפועל - **'וישב'**: **"וילך משה וישב אל יתר חתנו ויאמר לו אלכה נא ואשובה אל אחי אשר במצרים"** (שם, ד', י"ח). וכאן מתעוררת השאלה, מה משמעות שני הפעלים שמופיעים פעמיים בפסוק זה? ובפסוק שלאחריו, ה' שוב פונה אל משה ומשתמש בשני הפעלים הללו: **"וויאמר ה' אל משה במדן לך שב מצרים כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך"** (שם, שם, י"ט).

הפועל 'וישב' כשלעצמו - בפסוק הבא מתואר משה לוקח את אשתו ואת בניו, ושם מופיע רק הפועל - **'וישב'**: **"ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכבם על החמר וישב ארצה מצרים, ויקח משה את מטה האלהים בידו"** (שם, שם, כ').

שני הפעלים - בפסוק הבא והאחרון בענין זה: **"וויאמר ה' אל משה בלכתך לשוב מצרימה"** (שם, שם, כ"א).

תשובה מרכזית ב' - 'לך' - ללכת לבצע פעולה, 'לשוב' - למקומך או למשפחתך - בשלושת הפעמים הראשונות, ה' שולח אותו אל פרעה ואל זקני ישראל, למלא שליחות להוציא את בני מצרים, ולכן משתמש רק בפועל - **'לך'** שמשמעותו שילך לבצע את השליחות. כאשר משה בא אל יתרו נאמר: **"וילך משה וישב אל יתר חתנו"**. כי מצד אחד הוא כבר בשלב הראשוני של ביצוע השליחות, ובחזרתו אל יתרו, הוא כבר הולך בשליחות ה' לכן נאמר - **'וילך משה'**, אך בזה הוא שב אל ביתו במדן ולכן גם נאמר - **'וישב אל יתר חתנו'**.

ובאותו פסוק אומר משה ליתרו: **"אלכה נא ואשובה אל אחי"**, כי הוא הולך בשליחות ה', אך נראה שמשה לא רצה לפרט ליתרו את ענין השליחות, ומכיוון שהחליט לקחת אתו את אשתו ובניו, הוא אומר לו שהוא רוצה לשוב אל אחיו, ולהתאחד עם משפחתו.

מכיוון שהחליט לקחת את משפחתו ולהישאר שם, ה' אומר: **"לך שב מצרים"**. ובוזה שה' מכליל בציווי של **'שב'** את אשתו ובניו, הרי ששמירת ה' עליו עקב הציווי, תהיה פרוסה גם על בני ביתו. ומכיוון שלאשתו ובניו אין חלק בציווי ההליכה לשליחות אלא רק בשיבה אל משפחתו במצרים, לכן מובא רק הפועל **'וישב'**: **"ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכבם על החמר וישב ארצה מצרים"**.

ובפסוק האחרון בענין זה, ה' פונה אל משה ומשתמש בשני הפעלים: **"וויאמר ה' אל משה בלכתך לשוב מצרימה"** (שם, שם, כ"א), כי בהליכה הזו הוא מבצע את שני העניינים גם את ההליכה בשליחות ה' וגם את השיבה אל אחיו במצרים.

שאלה מרכזית ג' - מדוע רק עכשיו אומר לו, שמתו כל האנשים המבקשים את נפשו, ולא בתחילה בהר חורב, כאשר ביקש ממנו לראשונה ללכת למצרים? 'אור החיים' הקדוש מתרץ שאם ה' היה אומר לו עוד בחורב שמתו כל המבקשים את נפשו, היינו יכולים לטעות ולחשוב שמשה לא הסכים כי פחד מהאנשים, לכן רק לאחר שהסכים מובא שה' אמר לו זאת.

תשובה מרכזית ג' - נראה לומר, שבכל פסוקי השליחות, ה' לא אומר למשה שיקח את אשתו ובניו, ונראה שהשאר זאת לשיקול דעתו של משה, כי יש צדדים לכאן ולכאן. **מצד אחד**, מסוכן לקחת אותם לבית עבדים. **ומצד שני**, אם יבוא בלא משפחתו, בניי יחששו, שאולי משה לא כ"כ בוטח בגאולה. **וכן**, כיון שמשה ידע שביציאה, יהיו במעמד הר סיני, רצה שגם בני ביתו יזכו למעמד זה.

ומשה מכריע בדבר, ומחליט לקחת גם את משפחתו, ומקבל את אישורו של יתרו לכך. אך עדיין מקנן בו הספק מצד אלו המבקשים את נפשו. אמנם, על עצמו הוא לא חשש, ולא רק בגלל שה' שולח אותו ובוודאי ישמור עליו, כי וודאי שמשה היה מקיים את הציווי למרות החשש, כי ה' ציווה וברצונו לקיים את ציווי ה' למרות החשש. אבל החשש כשלעצמו מוצדק, וכמו שמובא לגבי שמואל שחשש מפני שאול, בשליחותו למשוח את דוד למלך. והוא חושש, שאם יקרה לו משהו, מה יקרה עם אשתו וילדיו, שהרי אין להם מכר במצרים, ואולי מצד זה עדיף שתישאר בבית אביה במדן.

ולכן, דווקא בנקודת זמן זו, מרגיע ה' את משה ואומר לו שלא יחשוש לבני משפחתו, פן ישארו לבדם במצרים - **'כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך'** (שמות ד', י"ט). **וניתן לחזק הסבר זה**, כי מיד בפסוק הבא נאמר: **"ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכבם על החמר וישב ארצה מצרים"**, ומכך משמע, שהודעת ה' למשה על מות המבקשים את נפשו קשורה לענין לקיחת אשתו ובניו למצרים. **ועוד**, שבפסוק זה לא נאמר שהוא הלך למצרים, אלא - **'וישב ארצה מצרים'**, כי לקיחת אשתו ובניו קשורה לזה שהוא שב למצרים בכדי לשהות שם.

לעילוי נשמות - הגיליונות של כל השנה כולה וכן הלימוד של כל השנה כולה מוקדשים לע"נ אחד מחשובי לומדי הכולל 'תורתך שעשועי' - ר' משה חיים בן שרגא פייבל הלוי שורף ז"ל שנלב"ע.

לע"נ ר' אברהם הכהן בן חנום ז"ל מלומדי הכולל 'תורתך שעשועי' שנלב"ע. ולע"נ ר' אדמונד רפאל בן ז'היה.

הסיעורים מתקיימים בבית הכנסת חניכי הישיבות - רח' מנחת שלמה 3 גני פתח תקוה

שעה 11.15 - שיעור בגמרא מסכת שבת. שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש.

ביום ה' שיעור בפרשת השבוע (שיעור זה מתפרסם בסוף השבוע בבתי הכנסת בעלון של בית המדרש)

לפרטים נא לפנות בטלפון - 0548448692. לתגובות הערות והארות ולקבלת הגיליון במייל, גם במהדורה מורחבת,

נא לפנות לכתובת - Ingber@bezeqint.net